

"ההיסטוריה תשפוט : 70 שנות שפיטה צבאית", הוצאת משרד הביטחון, תשע"ט-2019, 231 עמ'

הספר שלפנינו מביא בפני הקוראים מבחר מייצג של פסקי דין של בתי הדין הצבאיים מאז הקמתם ועד היום, תקופה של כשבעים שנה. עורכי הספר הם, אלוף דורון פיילס ותא"ל אורלי מרקמן (הנשיא והמשנה לנשיא של בית הדין הצבאי לערעורים). מדובר ביצירתם של רבים/ות ואין ספק שהושקעה בו עבודה עצומה, גם מהצד התוכני וגם מהצד החזותי (הספר מעוצב כאלבום עם דגש על גרפיקה מעולה).

הספר מחולק לשבעה שערים בהתאם לעשורי המדינה. בתחילת כל שער נסקרים בקצרה המאורעות שאירעו בעשור זה, ולאחר מכן מובאים פסקי הדין העקרוניים שניתנו באותו עשור. בכל אחד מהם משורטטים בקצרה העובדות הרלוונטיות, ואחריהן קביעותיו של בית הדין והחלטת בית הדין של ערעור (אם היה כזה). בשולי הדפים מובאים (בקצרה) תולדות חייהם של נשיאי בתי הדין הצבאיים וכן של שופטים/ות צבאיים בולטים/ות (בעיקר אלו שהגיעו לבית המשפט העליון).

מטבע הדברים אנו נחשפים להתנהגויות הלא נורמטיביות של חיילי צה"ל. יש לשבח את העורכים על כך שלא נרתעו מלהביא כמה מהסיפורים המאוד לא נעימים (בלשון המעטה) שהגיעו לכותלי בתי הדין.

נראה שהספר כולל את פסקי הדין הידועים ביותר של בתי הדין הצבאיים. החל מפרשת "נירים" שאירעה בשנת 1949 (אונס ורצח), דרך פרשת "כפר קאסם" שאירעה בשנת 1956 בה נורו ארבעים ושבעה תושבים בשל הפרת עוצר (שלא ידעו עליו כנראה), דרך פרשת "יהודה מאיר" שאירעה בשנת 1988 (בה ניתנה פקודה להכאת עצורים), פרשת "רמי דותן" שאירעה בשנת 1990 (שוחד ושחיתות של ראש להק ציוד במטה חיל האוויר), ועד לפרשת "אלאור עזריה" שאירעה בשנת 2016 (ירי במחבל פצוע שלא נשקפה ממנו סכנה). פסקי הדין משקפים מכלול רב של נושאים המתייחסים לחובות החיילים לקחת סיכונים בעת הצורך ('חתירה למגע' והחובה 'להשיב אש'), לחובות המפקדים כלפי החיילים תחת פיקודם (זהירות מתאונות אימונים, ומניעת התעללות בטירונים). עוד מופיעים פסקי דין בנושאים כללים, למשל עניין הפגיעה בפרטיות חיילים על ידי טכנולוגיות חדשות (צילומים והאזנות דרך טלפונים חכמים). קריאה בספר מעידה לא רק על בתי הדין והצבא אלא גם על החברה הישראלית כולה ועל השינויים שחלו בה בשבעים השנים האחרונות.

מטבע הדברים אנו נחשפים להתנהגויות הלא נורמטיביות של חיילי צה"ל. יש לשבח את העורכים על כך שלא נרתעו מלהביא כמה מהסיפורים המאוד לא נעימים (בלשון המעטה) שהגיעו לכותלי בתי הדין. אלו כוללים גם סיפורים מזעזעים של מקרי אונס, רצח, ושאר מרעין בישין שכולנו היינו מעדיפים שלא יקרו בצבא ההגנה לישראל, אך לצערנו קרו. במיוחד מקרים שהיו עדים להם חיילים לא מעטים שיכלו לצאת חוצץ כנגדם אך לא עשו זאת. העובדה שמקרים אלו קורים היא מאכזבת, אך עובדה היא כי המערכת איננה מהססת לחקור אותם, לתקן אותם, ולחשוף אותם ברבים.

קשה לקבוע מסמרות בדבר מהות ההתפתחות שעברה מערכת השיפוט הצבאי לאורך שבעים השנים, אולם כל מי שמעיין בספר רואה בבירור שתי מגמות בולטות שקשה להחמיצן. ראשית, ההתייחסות לעבירות חמורות הקשורות לזכויות אדם (חיים, כבוד, ואפילו קניין) והעונשים בגינן

הוחמרו פלאים. לא מדובר רק ביחס של החיילים לאויב, אלא גם באחריותם של המפקדים כלפי החיילים שתחת סמכותם. בשנים הראשונות קבלו התנהגויות אלו עונשים קלים ואפילו סלחניים בהשוואה למקובל בשנות האלפיים. גם אחריותם של המפקדים הישירים הייתה בעבר פחותה יותר ואלו נהנו יותר מההגנה של 'ציות לפקודות'. עובדה היא כי בעניין 'כפר קאסם' העונש הארוך ביותר שהושת היה של ארבעים חדשי מאסר. קשה להניח כי עונש כזה היה מוטל גם כיום. גם היחס לתאונות אימונים היה קל יותר. מקרים של טביעת חיילים, מוות בשל התייבשות ואי-שתייה, ותאונות אימונים נענשו בעונשים שנראים כיום קלים. נראה שאלו נתפסו בזמנו כרע הכרחי, בשונה מהמצב היום שרואה בהן כשל מערכת שאסור שיקרה. היחס לזכויות אדם פועל גם בכיוון השני. כך למשל בשנת 1954 נידון סמל בחופשת שחרור לעונש מאסר של תשעה חודשים (!) והורדה בדרגה על התבטאות גרידא (מתיחת ביקורת על המדינה והצבא במקום ציבורי כשהוא לובש מדים). עונש המאסר בוטל בערעור אך ההורדה בדרגה נשארה בעינה (עניין 'מרטה'). קשה להניח שכיום מישהו היה חושב אפילו על העמדה לדין בנסיבות אלו.

שנית, יחידת בתי הדין הצבאיים עברה התמקצעות. בתחילה היו כל נשיאי בתי הדין הצבאיים מפקדים עם עבר קרבי מפואר. נשיאות בית הדין הייתה בדרך כלל התפקיד הצבאי האחרון שמילאו. גם השופטים הצבאיים היו בעיקר מינוי צבאי פיקודי כשהדגש לא היה על יכולתם השיפוטית. כיום הנשיאים הם בעיקר משפטנים שלאורך כל שירותם הצבאי שירתו בתפקידים משפטיים בלבד. גם השופטים נבחרים על ידי וועדת מינויים והשפעת הדרג הצבאי נמוכה יותר. יהיו כאלו שיראו בכך יתרון ושיפור שכן ברור שהמדובר בשופטים מקצועיים. יהיו כאלו שיראו בכך דווקא חסרון. שופטים מקצועיים נחשבים כיושבים בהיכל השן ולא דווקא "בתוך עמם", הם רחוקים ממציאות החיים של

קשה לקבוע מסמרות בדבר מהות ההתפתחות שעברה מערכת השיפוט הצבאי לאורך שבעים השנים, אולם כל מי שמעיין בספר רואה בבירור שתי מגמות בולטות שקשה להחמיצן.

ראשית, ההתייחסות לעבירות חמורות הקשורות לזכויות אדם (חיים, כבוד, ואפילו קניין) והעונשים בגינן הוחמרו פלאים... שנית, יחידת בתי הדין הצבאיים עברה התמקצעות.

החייל הקרבי ובוחנים את מעשיו בדיעבד באולמות המשפט ולא בלחץ בו הוא נתון בשדה הקרב. ממילא קביעותיהם על 'טוהר הנשק', עלולות להיראות חשודות משהו. יהיו גם מי שיראו זאת כחיזוק לטענה שהאווירה 'המשפטנית' משתלטת על השיח והפעילות הציבורית. אולם מבלי קשר לדעתנו על התופעה, קריאה בספר מעידה בבירור שמהלך כזה אכן קורה.

יש להעיר שאין בספר כל משפט משווה ואפילו ניסיון לכך. כידוע, משפט צבאי איננו המצאה של ההיסטוריה המודרנית דווקא. כבר במקרא ישנן הוראות המתייחסות לדיני צבא ומלחמה ואין לך מדינה עם צבא ללא בתי משפט צבאיים. היה מעניין להשוות את ההלכות הישראליות עם מדינות מערביות אחרות, אך נראה שהמחברים החליטו במודע שלא להיכנס לכך אלא להתרכז בהלכות הישראליות. נציין בעניין זה שאולי כדאי לשקול לתרגם את הספר לשפות אחרות (ובעיקר לאנגלית). רבים בעולם מתעניינים בצבא הגנה לישראל. בין השאר משום שהוא אחד הצבאות המערביים היחידים הנמצא בלוחמה יומיומית כבר שנים ארוכות. אשר לכן גם הדילמות המשפטיות הן קשות וייחודיות, ומעוררות עניין.

מומלץ לכל מי שמתעניין במשפט צבאי או סתם בהיסטוריה משפטית ישראלית.

הערות תתקבלנה בברכה - avi3333@gmail.com